

TIBBIYOT XODIMLARINI FAOLIYATIDA ETIKA DEONTOLOGIYA MASALALARI

Do'stmurodova Mayramxon Tojixo'jayevna

*Xo'jaobod Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi
Hamshiralik ishi fani o'qituvchisi*

Tibbiyot deontologiyasi — tibbiyot xodimlarining kasbga aloqador etikasi, doridarmon, umuman davoning ta'sirini oshirishga karatilgan xulqatvor taomillari. Deontologiya, ya'ni kishining xulqi, odobi haqidagi tushuncha 16-asrning boshlarida ingliz faylasufi va iqtisodchisi I. Bentam tomonidan taomilga kiritilgan. Tibbiyot deontologiyasiga oid ma'lumotlar uzoqtarixga ega. Aslida, Tibbiyot deontologiyasi keng falsafiy mazmunga ega bo'lib, bir qancha yo'nalishlardan iborat:— shifokor bilan bemor o'rtasidagi;— shifokor bilan bemorning yaqin kishilari o'rtasidagi munosabat;— shifokorning hamkasblari bilan munosabati va hokazo.

TIBBIY ETIKA VA DEONTOLOGIYA TUSHUNCHASI

❖ **Tibbiy etika** (yunon ethice- axloqiy o'rganish, axloqiy o'rganish), yoki **tibbiyot deontologiyasi** (yunon dean - burch, "deontologia" so'nggi yillarda adabiyotda keng qo'llanilmoqda) - tibbiy xodimlar o'z kasbiy vazifalarini bajarishlaridagi amal qilishi lozim bo'lgan axloqiy me'yorlar va xulq tamoillari to'plamidir.

Tibbiyot deontologiyasiga vrachning sir saqlashi, bemorning hayoti va sog'lig'i uchun tibbiyot xodimining javobgarligi, tibbiyot xodimlarining o'zaro munosabati masalalari va boshqa kiradi. Tibbiyot deontologiyasiga muvofiq, tibbiyot xodimi

bemorga katta e'tibor berishi, uning sog'lig'ini tiklash yoki azobini yengillatish uchun butun bilimini sarflashi, bemorga uning sog'lig'i haqidagi faqat foyda keltira oladigan ma'lumotlarni aytishi (qarang Psixoterapiya), bemorning vrach bilan sirdosh bo'lishiga erishuvi zarur. Bemorning kasalligi haqida uning ishtirokida hamkasblari bilan so'zlashishi yaramaydi.

Tibbiyot deontologiyasining tibbiyot amaliyotida to'g'ri joriy qilinishi, shifokorning ongi, saviyasi, madaniyati, dunyoqarashi, bilim va qaysi jamiyatda yashayotganligi bilan chambarchas bog'liq. Kishilik jamiyatining turli davrlarida deontologik munosabatlar turlicha kechgan, u zamon talabiga moye ravishda o'zgarib borgan.

Psixologik jihatdan tibbiyot xodimining insonparvarligi bemor bilan muloqotda yetakchi omil bo'lib kelgan va shunday bo'lib qoladi.

Farmatsevt **o'z xohishiga ko'ra dori taklif qilib**, shifokorni almashtirmasligi kerak. Mijozning tanasining individual xususiyatlarini, birga keladigan kasalliklarning mavjudligini bilmasdan, uning sog'lig'iga zarar yetkazishi mumkin.

Tibbiyot deontologiyasi tibbiyot xodimlaridan yuksak insoniy fazilatlar, sofdillik, ziyraklik, odamiylik va boshqalarga ega bo'lishni taqozo etadi.

Tibbiyot deontologiyasi vrach burchi, qiyofasi, obro'si, nomusi va vijdoni haqidagi fan.

Deontologiya – yunonchadan burch degani bo'lsa, etika – grekchadan axloq degan ma'noni anglatadi. Gippokrat qasamyodida tibbiyot deontologiyasi va etikasiga oid ko'p iboralar keltirilgan. U «*Axloqsiz vrachning bemorni davolashga haqqi yo'q*», deb xitob qilgan. Gippokrat qasamyodi tibbiyot etikasi rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi.

Hozirgi kunda shifokor (vrach va hamshira) bilan bemor orasidagi munosabatlar chuqur falsafiy mushohada yuritishni talab qiladi. Agar vrach bemor bilan til topishmasa, kuchli va foydali dorilar buyurilishidan qat'i nazar, bemorning tuzalib

ketishi mushkullashadi, deb aytgan edi atoqli o'zbek olimi Erkin Qosimov (1933 – 2007). «Davoning boshi ishonchdan boshlanadi, ya'ni bemor shifokorga va uning berayotgan dori-darmonlariga ixlos qo'yishi kerak. Bu ishonchni paydo qiladigan inson, albatta, shifokorning o'zidir, uning go'zal nutqidir. Shifokor o'zining xatti-harakatlari, shirin so'zi va tashqi ko'rinishi bilan bemorlarning hurmatini qozonishi zarur» Ibn Sino kitobdan olgan bilimlarini bemorlarni davolab, boyitib borishning katta foydasi haqida shunday yozadi: «Men tib ilmini o'rganish bilan birga biryo'la bemorlarni ham doimo kuzatib bordim. Buning natijasida hali kitoblarda bitilmagan davolash usullarini o'ylab topdim va amaliyotda ishlatdim». Ibn Sino 16 yoshga etmasdan nazariy va amaliy tibbiyotni juda puxta egallagan bo'lib, nafaqat Buxoro, balki butun Sharqda mashhur bo'ldi. Tarixchilarning yozishicha, Ibn Sinoning kuchli qobiliyat sohibi bo'lishining asl sababi o'z ustida tinmay ishlashidir.

TIBBIY ETIKA VA DEONTOLOGIYA TUSHUNCHASI

❖ Zamonaviy g'oyalarga ko'ra, tibbiy etika quyidagi jixatlarni qamrab oladi:

Ilmiy - tibbiyot xodimlarining axloqiy-ma'naviy jixatlarini o'rganadigan tibbiyot fanining sohasi;

Kasbiy - amaliyotda axloq me'yorlari va qoidalarini shakllantirish va qo'llash masalalari bo'lgan tibbiy amaliyot sohasi.

Tibbiy etika - bu etikaning falsafiy intizomi bo'lib, uning tadqiqot ob'ekti tibbiyotning axloqiy va klinik tibbiyot amaliyotini va tegishli ilmiy tadqiqotlarni tahlil qiladigan amaliy axloq hisoblanadi. Tibbiy etika har qanday chalkashlik yoki ziddiyat holatlarida mutaxassislar murojaat qilishlari mumkin bo'lgan qadriyatlar to'plamiga asoslanadi. Bu qadriyatlarga avtonomiyani hurmat qilish, yomonlik qilmaslik, xayrixohlik va adolat kiradi. Bunday tamoyillar shifokorlar, tibbiy yordam

ko'rsatuvchi provayderlar va oilalarga davolash rejasini tuzishga va bir xil umumiy maqsadga erishishga imkon beradi. Shuni ta'kidlash kerakki, bu to'rtta qadriyat ahamiyati yoki ahamiyati bo'yicha tartiblanmagan va ularning barchasi tibbiy etikaga tegishli qadriyatlarni o'z ichiga oladi. Biroq, axloqiy tizimda ierarxiya zarurligiga olib keladigan ziddiyat paydo bo'lishi mumkin, shuning uchun ba'zi axloqiy elementlar og'ir tibbiy vaziyatga eng yaxshi axloqiy hukmni qo'llash maqsadida boshqalarni bekor qiladi. Tibbiy etika, ayniqsa, majburiy davolanish va majburiy majburiyatlarga oid qarorlarda juda muhimdir.

Bir nechta xulq-atvor kodekslari mavjud. Gippokrat qasamyodi tibbiyot mutaxassislari uchun asosiy tamoyillarni muhokama qiladi. Ushbu hujjat miloddan avvalgi V asrga to'g'ri keladi. Xelsinki deklaratsiyasi (1964) va Nyurnberg kodeksi (1947) tibbiy etikaga hissa qo'shadigan ikkita taniqli va hurmatli hujjatdir. Tibbiy etika tarixidagi boshqa muhim belgilarga *Roe v. Veyd* 1973-yilda va gemodializning rivojlanishi 1960-yillarda. So'nggi paytlarda genlarni tahrirlashdan foydalangan holda kasalliklarni davolash, oldini olish va davolashga qaratilgan genlarni tahrirlashning yangi usullari tibbiyotda va davolashda qo'llanishi, shuningdek, kelajak avlodlarga ijtimoiy ta'siri haqida muhim axloqiy savollarni tug'dirmoqda hali ham munozarali bo'lib qolmoqda. ularning yevgenika bilan aloqasi tufayli. Ushbu soha tarix davomida rivojlanishda va o'zgarishda davom etar ekan, butun dunyo bo'ylab barcha madaniy va diniy kelib chiqishi bo'yicha adolatli, muvozanatli va axloqiy fikrlashga e'tibor qaratiladi.^{[9][10]} Tibbiy etika sohasi ham klinik sharoitlarda amaliy qo'llashni, ham falsafa, tarix va sotsiologiya sohasidagi ilmiy ishlarni o'z ichiga oladi.

Tibbiy etika mehribonlik, avtonomiya va adolatni o'z ichiga oladi, chunki ular evtanaziya, bemorning maxfiyligi, xabardor qilingan rozilik va sog'liqni saqlash sohasidagi manfaatlar to'qnashuvi kabi nizolar bilan bog'liq. Bundan tashqari, tibbiy etika va madaniyat o'zaro bog'liqdir, chunki turli madaniyatlar axloqiy qadriyatlarni turlicha amalga oshiradilar, ba'zida oilaviy qadriyatlarga ko'proq e'tibor berishadi va avtonomiyaning ahamiyatini pasaytiradi. Bu kasalxonalar va boshqa sog'liqni saqlash muassasalarida madaniyatga sezgir shifokorlar va axloqiy qo'mitlarga bo'lgan ehtiyojning ortishiga olib keladi

Adabiyotlar

1. Zokirova K.O', Toxtamatova D.O' «Hamshiralik ishi asoslari». Toshkent, 2009
2. Inomov K.S. «Hamshiralik ishi asoslari». Toshkent, 2003
3. Inomov K.S. «Hamshiralik ishi asoslari». Toshkent, O'zbekiston milliy nashriyoti, 2007
4. Nazirov F.G. «Bemorlarni uyda va shifoxonada parvarish qilish». Toshkent, Abu Ali ibn Sino nashriyoti, 2003

5. Tolkachyova O.V., Zinkovskaya I.V. «Osnovi sestrinskogo dela». Toshkent, Tasvir nashriyoti, 2008
6. Tolkachyova O.V., Zinkovskaya I.V. «Osnovi sestrinskogo dela». Toshkent, Cho'lpon nashriyoti, 2009
7. Umarova T.Yu. «Hamshiralik ishi». Toshkent, 2003 Fozilbekova M.A. «Hamshiralik ishi nazariy asoslari». Toshkent, 2003

